

- Gold, David L. 1981. Review of Steinmetz 1976. *Jewish Language Review* 1: 158 [additions in 2: 318-319, 3: 417, 4: 420, 6: 393-394, 7: 614, and *Jewish Linguistic Studies* 2: 507].
- Gold, David L. 1992. Review of Branford and Branford 1991. *Lexikos* 2: 85-136.
- Marello, Carla. 1992. "I titoli dei dizionari." Cortelazzo, Michele A. (Ed.). 1992. *Il titolo e il testo: Atti del XV Convegno Interuniversitario (Bressanone 1987)*: 121-39. Padua: Editoriale Programma.
- Steinmetz, Sol. 1976. "The Bottom Line on the Bottom Line." *American Speech* 51: 56 [rev. Gold 1981].
- Tono, Y. 1992. "The Effect of Menus on EFL Learners' Look-Up Processes." *Lexikos* 2: 230-253.

David L. Gold
Jewish English Archive
New York NY, USA

M.L.A. Kgasa. *Thanodi ya Setswana ya Dikole*, 4th impression 1991, 134 pp. ISBN 99912 6600 3. Gabarone: Longman Botswana. Prys R22,95.

1. Inleiding

Die woordeboek *Thanodi ya Setswana ya Dikole* wat reeds in 1976 verskyn het, was 'n ware **wegbereider** (mabulatsela). Hierdie hersiene vierde oplaag is dan ook 'n aansienlike verbetering op hierdie intrede in 1976. In hierdie opsig is die voorwoord wat geskryf is deur pres. Seretse Sekgoma-a-Khama 'n ware weer-gawe van sy gevoel as 'n leier namens alle Tswana-sprekendes: "Ga ke lebale ka lobaka lope, tiro e Setswana, puo ya rona ya setshaba e e dirang mo matshe-long a batho ba rona" (Ek vergeet vir geen oomblik die rol wat Setswana, ons volk se taal, speel in die lewe van sy mense nie). "Ke puo e e tshelang" (Dit is 'n lewende taal).

2. Tipe woordeboek

Die woordeboek kan getipeer word as 'n eentalige verklarende pedagogiese woordeboek. Die teikengroep is skoolkinders. Hierdie afbakening bring mee dat die bestek daarvan nie omvangryk is nie en dat die aanbieding daarvan redelik eenvoudig is. Dit bied ongeveer 4 000 lemmas .

3. Inleidende gedeelte van die woordeboek

Die voorwoord is, soos reeds vermeld, deur die land Botswana se president geskryf. Hy lê veral klem op Setswana as lewende taal en as medium vir die bewaring van kultuur en tradisie.

In die voorwoord deur die samesteller self is klem gelê op veral die hantering van grammatika en wel slegs die teenwoordigetyds- en perfektumvorme van werkwoorde. Uit hierdie uitsprake is dit duidelik dat iets van die uitgebreide morfologiese aard van die taal reeds probleme verskaf en op 'n bepaalde wyse hanteer word.

In die gedeelte oor die gebruik van die woordeboek spreek die samesteller hom oor 'n aantal dinge uit. Eerstens word die meervoudsvorme van die naamwoorde nie in uitgeskryfde vorme aangebied nie maar slegs in hakies aangetoon. As dit in die meervoud verander, word die volle woord in hakies geskryf, bv.

lekgolo(ma) masomê a le somê = een honderd
mmele (mebele) nama, marapô a motho = vleis; bene van 'n mens

Tweedens wys hy daarop dat 'n sh-klank in hierdie oplaag as s geskryf word, bv.

sêba buêla kwa tlase = skinder

Derdens wys hy ook daarop dat leenwoorde ook opgeneem is. Vierdens word aangetoon watter terme hy vir dae van die week voorstel. Laastens word 'n hele aantal terme vir grammatiese én literêre studie voorgestel. Hierdie lys kom nie altyd ooreen met dié wat deur die Tswana Taalraad in die RSA gebruik word nie, bv.

leitsisi ideofoon (Botswana)
leetsi ideofoon (RSA)
têô betekenis (Botswana)
bokao betekenis (RSA)

Die woordeboek is dus primêr geskryf met as uitgangspunt die terminologie en spelreëls wat in Botswana geld. Dit bring mee dat daar talle probleme ontstaan wanneer dit in die RSA gebruik word.

4. Lemmas

Rondom die leksikale elemente wat in die woordeboek opgeneem is, kan die volgende kritiek uitgespreek word.

4.1 Kleur

Die adjektiewe wat kleur aandui is op 'n lukrake wyse in die woordeboek opgeneem. Voorbeelde is die volgende:

- Kleure wat opgeneem is sonder enige verklaring of verduideliking daarvan
tlhaba mmala (kleur)
sêtlha mmala (kleur)
- Kleure wat nie opgeneem is nie
so swart
hibidu rooi
- Kleure wat volledig opgeneem is
nala bosweu le bofibidu (wit en rooi)

Uit hierdie gegewens blyk dit dat daar geen vaste strategie was in die hantering van kleuronderskeidings nie.

4.2 Leenwoorde

Leenwoorde uit 'n sestal tale is in die woordeboek opgeneem nl. Engels, Afrikaans, Hebreeus, Grieks, SuidSotho en Frans. Die afkoms word volledig by elke lemma aangetoon met 'n afkorting. Hierdie afleidings verryk die taal. Die meerderheid is uit Engels en Afrikaans afkomstig. Al die voorbeelde is volledig getransfonologiseer.

Voorbeelde is:

tomokeraga (domkrag)
founa (phone)

4.3 Idiome

Daar is nie 'n groot aantal idiome opgeneem nie maar dié wat wel ingesluit is, is funksioneel.

loga maanô = planne te beraam

Hierdie is 'n opvallende gebrek omdat daar in Tswana baie van idiome gebruik gemaak word.

4.4 Woordverdeling

Dit is gou duidelik dat die woordverdelingsbasis wat in Botswana as riglyn geld in die woordeboek toegepas is.

- **ga gona nyenyefatso** (daar is nie minagting nie)
wat geskryf moes word as: **ga go na nyenyefatso**
- **nare ea fula** (die buffel wei)
wat geskryf moes word as: **nare e a fula**

Hierdie enkele voorbeelde kan uitgebrei word maar is nie hinderlik nie. As gevolg van twee strategieë wat gevolg word nl. dié in Botswana en dié in die RSA kan dit die gebruiker verwar. Dit is 'n probleem wat met begeleiding maklik opgeklar kan word (vir die gebruiker).

4.5 Spelfoute en ortografie

Enkele tikfoute is in die voorwoord opgemerk maar is nie hinderlik nie, bv. **dithlôgô**. In die teks is geen foute opgemerk nie.

Die ortografie is aanvaarbaar en deurgaans goed. Tog is daar enkele probleme, bv. **sekole/sekolo** = skool (Botswana/RSA).

4.6 Verklaring van betekenis

Die betekenis is goed verklaar vir die teikengroep vir wie dit bedoel is. Daar is tog gevalle waar dit nie voldoende is nie, bv. die verklaring van **kleure**. 'n Ander voorbeeld is die beskrywing van 'n sekere soort boom:

mopipi sethare se setala ('n groen boom)

Die meeste bome is tog immers groen.

Sinonieme word doeltreffend hanteer waar dit voorkom, bv.

- **tala mmala wa bojang kgotsa wa loopi** (kleur van gras of hemelruim)
- **tala** (blou; groen)
- **sethare** = se se nang le medi; **thitô**, **dikala le matlhare gongwe mitlwa**; **molemô** (dit wat wortels het, 'n stam, takke en blare of dorings; medisyne)
- **sethare** = boom; medisyne

4.7 Morfologie

Tswana het net soos alle ander Afrikatale 'n groot aantal affigale morfeme by werkwoorde en naamwoorde. Dit kan op twee wyses hanteer word:

- by die lemma self
- alfabeties as aparte lemmas.

In hierdie woordeboek is dit alfabeties as aparte lemmas hanteer. Dit is konsekwent gedoen en doen nie afbreek aan die woordeboek nie. Die werkwoord *rêka* (koop) waaraan verskillende affikse geaffigeer is, is opgeneem as: *rêka*, *rêkêgêla*, *rekisa*, *rekolola*.

5. Slot

Hierdie verklarende woordeboek het ten spyte van sy tekortkominge tog talle pluspunte. Dit is tans die enigste verklarende woordeboek van Setswana en fokus op die gebruik in skole. Met die nodige leiding kan dit met vrug gebruik word. Dit is jammer dat uitgangspunte deur taalrade uit twee lande nl. Botswana en die RSA hierdie werk nie tot sy volle reg laat kom nie.

S.A. Swanepoel
Departement Afrikatale
Potchefstroomse Universiteit vir CHO
Suid-Afrika

Ernst Kotzé en Patrick Wela (Opstellers). *Afrikaans/Zoeloe-Woordeboek met Engelse vertalings*, 1ste uitgawe 1991, 305 pp. ISBN 0 624 03093 8 hardeband; ISBN 0 624 02923 9 sagteband. Kaapstad: Tafelberg. Prices: R34,95 hard-cover; R19,95 soft-cover.

1. Introduction

The Afrikaans/Zoeloe-Woordeboek met Engelse vertalings is a translation dictionary. Its unique features are that:

- 1.1 all entries are in Afrikaans with Zulu equivalents given in each case
- 1.2 an English translation is provided for all entries
- 1.3 it is primarily a pedagogical dictionary aimed at assisting Zulu speakers who are students of Afrikaans.